

Merre hasad a világ?

Amerre a lelkeink hasadnak. Ez korántsem politikai jelenség, noha következményeinek bőrünket égető hatalmi vonatkozásai is vannak. A kortárs emberi lényeg leválik arról a transzcendens világról, amelyből létrejött, és megtagadja azt. Az éltető források eltorlaszolásával belső életünk elsivárosodik, és ez a tény serkentő pótszerek használatára ösztökél, melyek esetleg azt is sterilizálni fogják, ami igazi magunkból még megmaradt.

A nagy választóvonal az Istent hívők és a hideg kételkedők között húzódik. A tiszta megkülönböztetést zavarja az a tény, hogy az ember misztikus lelki igényei nem hálnak el könnyen, ezért nagy tömegek szívesen fogyasztják a némelyeknek búsás jövedelmet hozó, hamis varázsú, mitikus hangulatú kulturális termékeket is.

Az igazít keresők a nagyvilág számtalan vallásában kutatnak, és általában elfogadják a közöttük talált ellentmondásokat is. Van, aki azt hiszi, hogy ilyen módon, közös használatra, mindenki igényeit kielégítő valódi esszenciát lehet párolni belőlük. Pedig valószínűbb, hogy megítélésük hiányosságaival a globalizáció hatalmai kedvelte polimorf világvallás létrehozásánál serénykednek. Mert az igazság megtalálása mindig mélyreható disztingválást igényelne.

Ha nem az emberek gondolkodás- és érzésvilágának a sokfélesége határozná meg az eredményt, hanem egy megbízható mérlegelés, a következtetés kétségtelenül gyakorlatilag is az lenne, ami elméleti úton némi töprengés után is bátran kimondható: Istennel kapcsolatban csupán egyetlen egy igazság létezik. A Róla szóló többféle igazság az ember tévedéseinek terméke. Ha nem így lenne, akkor ez azt jelentené, hogy sok isten létezik. (Ekkor a szót már nem is írhatnánk többé nagybetűvel). A keresztény felekezetek és szekták nagy tömegét Isten létének tagadói joggal emlegetik nézeteik bizonyítékaként. Hiszen mindegyik megalkotja magának Isten képét, ami tisztára olyan folyamat, mint hogy képzeletben maga hozza létre az istenét. Ez a sokféleség csak úgy jöhet létre, ha az ember eltekint a Jézus életét és tanításait tartalmazó Szentírás némely részletétől, köztük mindenekelőtt olyanoktól, melyek Jézus szavait idézik. Ilyenkor a legegyszerűbb megoldás pontatlannak, félreérthetőnek vagy akár utólag, célzatosan betoldottnak minősíteni az Újszövetségnek egy mai felfogással ütköző valamely szövegét. Az ember a maga alkotta elképzelések hitelét keresve valójában hozzájárul a keresztény tanítás hiteltelenítéséhez.

*

A huszadik század elején a protestánsok kezdeményezésére indult útjára az ökumenikus mozgalom, amely a keresztény felekezetek megbékélését, együttműködését tűzte ki célul. Hogy ez mennyire nem zökkenőmentes folyamat, arra példa XVI. Benedek pápa egyik nyilatkozata körül kialakult nézetkülönbség is. A katolikus Egyház nem sokkal azelőtt megválasztott feje 2005 augusztusában, a XX. római katolikus ifjúsági világtalálkozóra Kölnbe érkezett, és különböző keresztény felekezetek képviselőivel is találkozott. A velük folytatott beszélgetésen a szellemi ökumenizmust, a szeretet és igazság alapján létrejövő egységet szorgalmazta, majd – állítólag – hozzátette: „Az igazság a katolikusok oldalán van”. Ez a kijelentése széles körű felháborodást váltott ki, mintha nem az lenne természetes, hogy a különböző nézetű felek a saját felfogásukat tartják igaznak. Az érvek ütközésében a vélemények változhatnak, de az ökumenikus együttműködés nem igényli a hitbeli felfogások egyneműsítését, hanem a közösré, mindenekelőtt Jézus Krisztus Isten második személyeként való tiszteletére és az Ő tanításának a követésére épül.

Nem világos, mire irányul az elvárás, hogy a katolikusok azt, amit vallanak és hisznek, eleve bizonytalannak vagy éppen kérdésesnek tartsák. Az a fél, amely így készülne egy eszmecserére, az nem kölcsönös megértésre, esetleg vitából származó helyesebb nézetek

kialakítására, hanem kezdettől megalkuvásra épülő vallási egyesülésre törekedne. Ezt egyik felekezettől, így sem a katolikusoktól, sem pedig a protestánsoktól nem várhatja senki.

Az egyik erdélyi lapban egy református pap tiltakozott a pápa idézett megállapítása ellen. (Utóbb ugyanez a lap egy másik cikket is közölt, amelynek írója szerint a pápától idézett mondat el sem hangzott. A felvetődött probléma azonban mindenképpen érdemes a vizsgálatra.) A lelkész azzal vádolja a Szentatyát, hogy nyilatkozata révén visszaélt a pápai tévedhetetlenség (infallibilitas; csálhatatlanságnak is szokták mondani) kiváltságával, mivel állítása az igazságról téves volt. Nem helytálló ugyanis, hogy az a katolikusok oldalán lenne.

Sajnos azok tévednek, akik a pápai tévedhetetlenség fogalmát XVI. Benedeknek egy ilyen természetű kijelentésére is ki szeretnék terjeszteni.

A fogalom mindenki számára könnyen érthető meghatározását több helyen, így egy néhai író szerzetessel, Malachi Martinnal készült, *Az örök háború* című interjúban is megtaláljuk (*The Ethereal War*, 43. o.; kiadta a Triumph Communications Kanadában, 2004-ben): „A tévedhetetlenség kifejezést akkor alkalmazhatjuk, amikor a pápa kijelenti, hogy adott esetben erről van szó. Ilyenkor neki azt kell mondania: »1.) Én, a pápa; 2.) egy dogmáról vagy erkölcsi kérdésről szólok; 3.) amely az egész Egyházat érinti és 4.) én ezt Péter hatalmával érvényesnek nyilvánítom.« Mind a négy feltételnek jelen kell lennie. Amennyiben ezek a feltételek megvannak, el kell fogadnod a pápa állítását, ha azt akarod, hogy katolikusnak nevezzenek. (...) Ha a pápa a felsorolt feltételek valamelyikét elhagyja, mondandóját nem sorolhatjuk a tévedhetetlenek közé.”

A Wikipédiának a tévedhetetlenségről szóló magyar nyelvű szócikke a félreértések eloszlatása végett azzal kezdi, hogy mit *nem* jelent ez a dogma. Nem jelenti azt, hogy „a pápai beszédekben vagy akár a pápai enciklikákban nem fordulhatnak elő téves kijelentések”. Azt sem, hogy a pápát ne lehetne bírálni, vagy valamely kijelentését vitatni.

Teljesen nyilvánvaló, hogy XVI. Benedek pápa Kölnben (tételezzük fel, hogy mégis elhangzottak azok a szavak) a katolikus igazságokról nem dogmát hirdetett, hanem véleményt mondott, vagyis ottani szavainak nem volt köze a pápai tévedhetetlenséghez, mint ahogyan azt abban az erdélyi cikkben (vagy akár másutt is) a szemére hányták.

*

Az ökuménia háttérproblémáit érthetőbbé teszi, ha röviden áttekintjük a keresztyén felekezetek szentségeinek világát. Vessük össze például a katolikus, az ortodox (görögkeleti), a lutheránus (evangélikus) és a kálvinista (református) vallások ezzel kapcsolatos nézeteit és gyakorlatát.

Szerintük a szentségek Jézus tanítása és szavai szerint alapított jelek, amelyek Isten kegyelmét közvetítik számunkra, és Hozzá kapcsolnak minket. A kegyelem ajándéka nélkülözhetetlen segítség számunkra ahhoz, hogy az Isten felé vezető úton haladjunk. A szentségeknek tehát jelentős szerepük van abban, hogy elérjük örök üdvösségünket. De ahhoz, hogy az isteni kegyelem életünkben változást hozzon létre, képeseknek kell lennünk befogadni azt.

Az ortodoxok a szentségeket *szent titkok*nak nevezik, a reformátusok magyaros kiejtéssel *sákramentumok*nak mondják.

A katolikusok és a görögkeletiek hét szentséget ismernek, ezek: a keresztség, a bér mákkozás, az eucharisztia, a bünbocsánat, a betegek kenete, az egyházi rend és a házasság. A protestánsok ezekből csak kettőt ismernek el: a keresztséget és az eucharisziát; semmi más nem tartanak szentségnek.

A **keresztség** a megkeresztelt számára megnyitja az utat a vallásos élet felé. A katolikus tanítás szerint ez a szentség megszabadít az eredendő büntől, és ha a keresztelendő már tudatos korban van, akkor az addig elkövetett vétkektől is. A protestantizmus tagadja a keresztség büntörölő hatását. Szükség esetén bármely megkeresztelt hívó ember keresztelhet, nem csupán valamely egyházi személy. Ez a szentség eltörölhetetlen pecsétet ad, amit

kölcsönösen érvényesként ismer el valamennyi itt említett felekezet. Ismételt kiszolgáltatása ezért nem lehetséges.

A **bérmálás** a megerősítés szentsége, amely azt a pünkösdot idézi meg, amikor a Szentlélek Jézus mennybemenetele után az apostolokra szállt. Kiszolgáltatója a püspök, aki krizmával keni meg a katolikus ifjak homlokát, akik a Szentlélek erejével vallási szempontból nagykorúakká válnak. A görögkeletiekénél a bérmálás mindjárt a keresztelés után megtörténik.

A bérmálás is eltörölhetetlen karaktert adó szentség, ezért megismételni ezt sem lehet.

A protestánsoknál nincs bérmálás. A nagykorúvá válást a konfirmáció adja meg, de ezt nem tekintik szentségnek (sákramentumnak). A tizennégy év körüli ifjak előzetes felkészítés után vizsgáznak a vallás alapvető tanításaiból. Ezt istentisztelet követi, melynek során először részesülnek úrvacsorában.

Az **Eucharisztia** szentsége a keresztyény felekezetek létének és működésének alapja, liturgikus életük középpontja. A kenyér és a bor színváltozása a katolikus hit szerint nem csupán Jézus megtörtetett testének és kiontott vérének megjelenése, hanem Isten Fia értünk való áldozatának valódi megjelenítése. Az egész mise lényege itt összponstosul: a jelenben is minden alkalommal megismétlődő, értünk való krisztusi áldozatban.

Az eucharisztia szó hálaadást jelent. A mise résztvevői pusztá jelenlétükkel is hálát adnak az Atyának, hogy Fiát áldozta a bűnös emberekért, és Jézusnak, hogy vállalta ezt az áldozatot. A Szentháromság Egy Isten áldozata ez mindnyájunkért, noha csak az meríthet segítséget belőle valóban, aki lélekben nyitott a kegyelemre.

Ha valaki vasárnap vagy jelentős egyházi ünnepen (noha tehetné) hanyagságból vagy közömbösségből nem vesz részt a Jézus földi küldetését megjelenítő misén, lemond Isten segítő kegyelméről, amelyben ott részesülhet, ezért – saját lelke ellen, és így Isten előtt is – bűnt követ el.

Az eucharisztia szentségét áldozáskor csak a megszentelő kegyelem állapotában levő ember veheti magához, vagyis az, aki előző gyónása óta csak apróbb, bocsánatos bűnöket követett el. Egyébként először a bűnbánat szentségében kell részesülnie. Napjainkban nem egy ember gyónás nélkül jár áldozni. Ilyenkor újabb súlyos bűnnel terheli meg a lelkét, mert bármennyire bánja is, nagyobb vétkeinek súlyától csak a pap Isten nevében történő feloldozása szabadítja meg, akit erre Jézus hatalmazott fel.

A protestánsok az eucharisztia megítélésében nem Jézus áldozatára, hanem az utolsó vacsora eseményeire teszik a fő hangsúlyt, ezért is nevezik e szentség kenyér és bor képében történő magukhoz vételét úrvacsorának, amit kultikus étkezésnek tekintenek. Viszonyulásukat nagymértékben az „így cselekedjete az én emlékezetemre” jézusi szavak határozzák meg, miáltal eltompul a Megváltó jelenlétének valósága.

Úrvacsora az istentiszteletek többségében nincs, ilyenkor az éneklés, az imádkozás és a prédikáció tölti ki az együttlétet. Az Eucharisztia szentsége, amit ők az úrvacsora szentségének is neveznek, csak meghatározott alkalmakkor van jelen a szertartásban.

A katolikus felfogáshoz közelebb áll az evangélikusoké. Ők ugyanis azt vallják, hogy az úrvacsora vételekor Jézus valóságosan jelen van, de a kenyér és a bor eredeti szubsztanciája megmarad. Ilyenkor le szoktak térdelni, mint a katolikusok is tették valamikor a hatvanas évek előtt. A református felfogás szerint viszont a szentségnek közvetlenül nincs kapcsolata Jézussal, az egész szertartás csak az utolsó vacsorára való emlékezés. E szerint Jézus szavai: „ez az én testem” és „ez az én vérem” – csupán képletes megfogalmazások.

Vajon ebben az esetben ezt a mondatát: „De aki eszi az én testemet és issza az én véretem, annak örök élete van, s feltámasztom az utolsó napon” (János 6,54) úgy kell-e értelmezni, hogy csak az üdvözü, aki Jézusra gondolva időközönként egyszerű kenyeret eszik, és hozzá közönséges bort iszik egy közös templomi étkezésen?

A II. Vatikáni Zsinat jelentős változást hozott a katolikus Egyház Jézushoz való viszonyulásában. Teljesen megszűnt az oltár szerepe, (az azóta épült templomokban már nem

is készítenek ilyet), helyette – minden bizonnyal a protestánsoktól inspirálódva – a szentélyben egy úrasztalát állítottak fel. Ezt a hagyomány kedvéért továbbra is oltárnak szokás nevezni. A valódi oltárba volt beépítve a szentségház (tabernákulum), amely az Oltáriszentséget rejtette, vagyis mondhatni, Jézus templomi otthona volt. Az utóbbi évtizedekben a szentségházat a templomok többségében világszerte kitelepítették az épület valamely más részébe, például egy mellékoltárhoz, néha éppenséggel a sekrestyébe. Azt mondhatjuk tehát, hogy Jézust mind az oltárról, mind pedig a szentélyből kilakoltatták, a szertartásrend szerint ott csak a kenyér és bor színváltozásakor és a misének ezt követő rövid részében van tárgyilag jelen. Noha a katolikus mise csúcspontja továbbra is Jézus színeken megjelenülő áldozata, miután teendőit az úrasztala túloldalán a hívek felé fordulva végzi, a pap lényegében a jelenlevő hívek egyike lesz, a szertartás pedig nagyrészt a közös étkezés jellegét nyeri, akár a protestánsoknál.

Ami az Eucharisztia szentségének kiszolgáltatását illeti, a II. Vatikáni Zsinat óta a katolikusok több, egymással egyáltalán nem egyenértékű módok között választhatnak, hogyan veszik magukhoz a szentostyát. Ritka az, hogy a régi szokás szerint a pap helyezi azt a nyelvükre. A legtöbben kétes tisztaságú kezükbe kéri az Úr testét, és maguk helyezik azt a szájukba. Ma már nem szokás letérdelni közben, mint tették az 1960-as évekig. A lutheránusok viszont (mint említettük) ilyenkor napjainkban is térden állnak, bár ez néhol – különösen nagyobb templomokban – már náluk sem gyakorlat.

A zsidók több mint kétezer éve is kovász nélkül készítették a húsvéti kenyeret, a pászkát; Jézus ezt törte meg az utolsó vacsorán. Példáját a katolikusok és az evangélikusok követik, akik áldozás, illetve úrvacsora alkalmával erre a célra készített ostyát használnak, mely ugyancsak kovásztalan. Az ortodoxok és a reformátusok istentiszteleti kenyerere viszont a kereskedelemben is kapható kovásztolt kenyér.

A **bűnbocsánat** (más nevei: a kiengesztelődés, a bűnbánat vagy a gyónás) szentsége. Ezt a szentséget Jézus alapította, amikor a feltámadása után megjelent a félelmükben bezárkózott tanítványainak, a következő szavakkal: „Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket.” (...) „Akinek megbocsátjátok bűneit, az bocsánatot nyer, s akinek megtartjátok, az bűnben marad.” (János 20,21-23) A szentségi jelleg nem a bűnök bevallásából vagy azok megbánásából származik, hanem abból, hogy Isten, kegyelmét árasztva a bűnbánóra, megbocsát.

A bűnbevallás általános formája a fülbegyónás. A katolikusoknál elvárás az, hogy mindenki évente legalább egyszer gyónjon. Tapasztalat, hogy ez egyrészt javítja az ember belső egyensúlyát, másrészt vétkeinket néha szégyelljük a papnak elmondani, s inkább visszatartjuk magunkat azok elkövetésétől.

A protestánsoknál a bűnbocsánat nem szentség. Az evangélikusok az utóbbi években jobban szorgalmazzák a gyónást, mint korábban, mert felismerték, hogy sok lelki segítséget nyernek belőle az emberek. A reformátusoknál úrvacsoraosztás előtt van egy közösen elmondott, általános tartalmú bűnbánó szöveg. Konkrét bűneiket a résztvevők – Jézus előbb idézett szavai ellenére – magukban kell intézzék Istennel, ha tudják.

A **betegek kenete** (régebben utolsó kenetnek hívták) Jézus és az apostolok gyógyító tevékenységét idézi. A pap a súlyos betegek homlokát és kezét megszentelt olajjal keni meg ezekkel a szavakkal: „E szent kenet által és nagy irgalmassága szerint segítsen meg téged az Úr a Szentlélek kegyelmével; szabadítson meg bűneidől, üdvözítsen téged, és erősítsen meg jószágosan!” A tridenti zsinat hittétele, hogy ez a szentség gyógyulást is eredményezhet. Újabb betegség esetén ismételtlen fölvehető.

Az **egyházi rend** vagy papi szentség eltörölhetetlen karaktert ad, ezért csak egyszer kiszolgáltatható. Akit diakónussá, pappá, majd püspökké szentelnek, nem három szentségben részesül, hanem csak egyetlen szentséget vesz föl három fokozatban.

A katolikus papságban az apostoli folytonosság (szukcesszió) érvényesül, ami azt jelenti, hogy mindegyikük papi volta visszavezethető az apostolokra. Az is ismeretes, hogy náluk sem pappá, sem diakónussá nem szentelnek nőket. Mindkét jellegzetességre utalás történik I. (Szent) Kelemen pápának Kr. u. 96-ban a korinthusiakhoz írt levelében (a 44. szakasz, 1 és 2. pontja): a püspököknek „A mi apostolaink (...) azt a rendelkezést adták, hogy mikoron majd ők is elszenderülnek, adják tovább más, kipróbált férfiakra szent szolgálatukat.”

A protestáns felekezetek a papság intézményét nem tekintik szentségnek, az apostoli folytonosság pedig nem érvényesül.

A **házasság szentsége**. A katolikus esküvőnél a pap vagy diakónus kötelezően jelen van, de ezt a szentséget nem ők, hanem a házasulandók szolgáltatják ki egymásnak azzal, hogy kölcsönösen kinyilvánítják: egymás házastársa (férje, illetve felesége) kívánnak lenni. XI. Piusz pápa 1930-ban kiadott *Castii connubii* című enciklikájában megállapítja, hogy a házasság isteni alkotás.

Mind a katolikus, mind pedig az ortodox tanítás a házasság lényegi tulajdonságának tekinti az *egységet* és a *felbonthatatlanságot*. Az egység azt jelenti, hogy a házasság *egy* férfi és *egy* nő szövetsége. A felbonthatatlanság pedig azt, hogy egy érvényes házasság nem szüntethető meg, amíg mindkét fél életben van. A köztük levő nagyfokú viszály miatt külön költözhetnek, de bármelyikük esetleges szexuális kapcsolata egy harmadik személlyel éppen úgy házasságtörés, mint amikor együtt éltek. Ez a szentség azonban nem jegyadó, ezért az egyik fél halála után a másik újra szentségi házasságot köthet.

A protestánsok a házasságot nem tekintik sem szentségnek, sem felbonthatatlannak.

Mivel mindkét felekezet számára szentség a házasság, egy katolikusnak egy görögkeletivel való, bármelyikük szertartása szerinti egyházi esküvője mindkettőjük számára szentségi házasságot eredményez. De egy katolikusnak protestáns szertartással kötött házassága katolikus szempontból érthetően érvénytelen, ezért ő a vallását nem élheti meg, mert éppen úgy nem járulhat áldozáshoz, mintha párjával csak házasulatlan élettársak lennének. Ezt úgy lehet kivédeni, ha a protestáns templomi szertartás során a fogadalom mondatát egy jelen levő katolikus pap kérdésére válaszolják. Ez elég bonyolult, kérvényezni is kell, de ha a kölcsönös megértés megfelelő szinten létezik közöttük, akkor a protestáns fél nem gördít akadályt ennek az egy, a szertartáson elhangzó kérdésnek katolikusként való kezelése elé, hiszen számára ennek az „engedménynek” semmilyen kockázata nincsen. Neki a maga hitében nem kötelező szentségnek tekintenie egy így megkötött házasságot sem.

A házasság felbonthatóságáról vallott protestáns vélemény kapcsán hallgassuk meg, mit mond Isten Fia e kérdésről.

Miközben Jézus tanította az embereket, a „farizeusok is odamentek, és megkérdezték: »El szabad a férjnek bocsátania a feleségét?« Próbára akarták ugyanis tenni. De ő kérdéssel válaszolt: »Mit parancsolt nektek Mózes?« »Mózes megengedte, hogy válólevelet írva elküldjék az asszonyt« - felelték. Jézus folytatta: »Szívetek keménységére való tekintettel tette ezt az engedményt. De Isten a teremtés kezdetén férfit és nőt alkotott. Az ember ezért elhagyja apját, anyját, a feleségével tart, és ketten egy test lesznek. Ettől kezdve többé már nem két test, hanem csak egy. Amit tehát Isten összekötött, azt ember ne válassa szét.«

Otthon tanítványai ismét efelől kérdezték. Ezt válaszolta: »Aki elküldi feleségét, és mászt vesz el, házasságtörést követ el ellene. Ha pedig a feleség hagyja el férjét, és máshoz megy, házasságot tör.«» (Márk 10, 2-12)

Lám, a protestánsok semmibe veszik, amit Jézus erről a kérdésről mondott. A világ igényeivel egyező álláspontjukkal hozzájárultak a liberalizmus mai uralmának a létrejöttéhez.

Figyelemre méltó, hogy a görögkeleti vallás, minden szigorúsága ellenére, mellyel tiltja a felelőtlen szexuális magatartást, és hitet tesz a házasság felbonthatatlansága mellett, egyetlen alkalommal teret enged egy tönkrement házasság felbontásának, hogy egy keresztyén szempontból ígéretes új kapcsolatnak adjon helyet. Ezt is szentségi házasságnak ismeri el, és

tagjainak az áldozást is engedélyezi. Ez a mózesi gesztus valószínűleg a másodjára létrejött családokba tartozó számtalan embernek ad lelki megnyugvást.

*

Sajnos olyan világban élünk, melyben a férfi és nő kapcsolata gyakran a szexuális együttléttel kezdődik, és csak azután – kissé elkésve – igyekeznek egymásban az embert megismerni.

Civilizációnk (van, aki tökéletesnek hirdeti) mind agresszívebb és kiterjedtebb liberális kényszereihez – feltehetően, hogy az ellenséges társadalmi környezetben több biztonságra találjanak – a keresztény vallások is igyekeznek hasonlítani. Luther és Kálvin például még a sátántól valónak tartotta a női papok létének a gondolatát is. Ma mindketten foroghatnak a sírjukban. Különböző országokban számos protestáns pap – nem lehet tudni, milyen elvi alapon és kinek a nevében – a templomban megáldja az egymáshoz vonzó azonos nemű „párokat”.

Jézus „az egész néphez szolt”, amikor ezt mondta: „Ha valaki követni akar, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét minden nap, és úgy kövessen.” (Lukács 9,23) Ez érvényes mindazokra, akiknél az élvezetekre törekvés legyűri a helyes élet iránti igényüket, így a homoszexuális hajlamaikat kiélőkre is. (De azokra is, akik – önzésből vagy szimpla ostobaságból – elrontották vagy hagyták megromlani igaz házastársi kapcsolatukat.)

*

Az igazság kérdéseinek ilyen összetett valósága alapján kézenfekvő a kérdés: milyen joggal vonja bárki kétségbe a katolikusok szabadságát ahhoz, hogy természetes módon kijelenthessék: erkölcsi és vallási kérdésekben nézetük szerint nekik van igazuk? Különösen, hogy ez nem akadályozhatja a közös hitelveken alapuló ökumenikus együttműködést?

Göteborg, 2012. május – június.

(Megjelent a *Kapu* 2012. 6-7-es duplaszámában.)